

УДК 821.161.2.09(092):801.73(092)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/29.209424>

Петро ІВАНИШИН,

orcid.org/0000-0002-9624-0994

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури та теорії літератури
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) *pivanyshyn@gmail.com*

Віра КОЗАЧОК,

orcid.org/0000-0002-4355-9328

старший лаборант кафедри української літератури та теорії літератури
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) *Virusik89@ukr.net*

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ ЛЕОНІДА БІЛЕЦЬКОГО: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті у пропедевтичному ракурсі досліджуються характерні риси шевченкознавчої герменевтики відомого українського вченого Леоніда Білецького (1882–1955). Автори, базуючись на найбільш методологічно значущому другому томі «Кобзаря» Т. Шевченка 1952 р., упорядкованому та прокоментованому Л. Білецьким, окреслюють основні методологічні ідеї дослідника. Ці важливі аспекти інтерпретаційного досвіду вченого досягаються через застосування герменевтичного методу, а також структурального, компаративістичного, постколоніалістичного та націонаекзистенціального підходів. Доводиться, що шевченкологічна інтерпретаційна модель діаспорного ученого є конгеніальна художньому мисленню Т. Шевченка і синтезує герменевтику передусім із націонасофією та христологією. Це надає шевченкознавчим студіям і коментарям дослідника теоретичної глибини та переконливості.

Герменевтична структура Л. Білецького відображає смислову структуру поезії самого Т. Шевченка, виражену передусім фундаментальними екзистенціалами Бога, Батьківщини (України) та свободи, а також доповнену концептами національної держави, «національної ідеології», патріотизму як почуття й націоналізму як світогляду, національного імперативу, української вільної людини (найчастіше в образі «козака»), історіософії, національно-релігійного месіанізму, поета-кобзаря, нації як кровно-духовної спільноти та ін.

Загалом націонасофсько-христологічна інтерпретаційна стратегія науковця потребує глибших тлумачень і вивірянь, зокрема в межах інших томів чотиритомного видання «Кобзаря» Т. Шевченка та інших шевченкознавчих праць Л. Білецького. За глибиною думки та широтою охопленого матеріалу цей герменевтичний підхід, котрий синтезує як провідні методологічні ідеї націонасофією та христологією, залишається помітним явищем на тлі попередніх і наступних шевченкознавчих праць, зберігаючи свою наукову актуальність і ґрунтовність і в XXI ст.

Ключові слова: Леонід Білецький, шевченкознавство, герменевтика, методологія, націонасофія, христологія.

Petro IVANYSHYN,

orcid.org/0000-0002-9624-0994

PhD hab. (Philology), Professor,

Head of the Department of Ukrainian Literature and Theory of Literature
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *pivanyshyn@gmail.com*

Vira KOZACHOK,

orcid.org/0000-0002-4355-9328

Senior Laboratory Assistant of the Department of Ukrainian Literature and Theory of Literature
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *Virusik89@ukr.net*

THE MAIN ELEMENTS OF SHEVCHENKO STUDIES HERMENEUTICS OF LEONID BILETSKYI: METHODOLOGICAL ASPECTS

The characteristic features of Shevchenko studies hermeneutics of the well-known Ukrainian scientist Leonid Biletskyi (1882–1955) are investigated in the article in the propaedeutic aspect. The authors outline the main methodological ideas of the researcher, basing on the most methodologically significant second volume of “Kobzar” by T. Shevchenko

in 1952, edited and commented on by L. Biletskyi. These important aspects of the scientist's interpretive experience are comprehended through the application of the hermeneutical method, as well as structural, comparative, post-colonialist and nation-existential approaches. It is proved that the Shevchenko's interpretative model of the diasporic scientist is congenial to T. Shevchenko's artistic thinking and synthesizes hermeneutics primarily with nation-philosophy and Christology. It gives the theoretical depth and persuasiveness to the Shevchenko studies studios and commentaries of the researcher.

The hermeneutical structure of L. Biletskyi reflects the semantic structure of poetry of T. Shevchenko himself, expressed above all by the fundamental existentials of God, Motherland (Ukraine) and freedom; and also supplemented with the concepts of national state, "national ideology", patriotism as a feeling and nationalism as a worldview, national imperative, Ukrainian free man (the most often in the character of "Cossack"), historical-philosophy, national-religious messianism, poet-kobzar, nation as blood-spiritual community, etc.

In general, the nation-philosophical-Christological interpretative strategy of the scientist needs deeper interpretations and verifications, specifically within boundaries of other volumes of T. Shevchenko's four-volume edition of "Kobzar" and other Shevchenko studies works of L. Biletskyi. According to the depth of thought and breadth of the included material, this hermeneutical approach, which synthesizes nation-philosophy and Christology as the leading methodological ideas, remains a noticeable phenomenon on the background of previous and following Shevchenko studies works, preserving its scientific actuality and thoroughness in the 21st century.

Key words: Leonid Biletskyi, Shevchenko studies, hermeneutics, methodology, nation-philosophy, Christology.

Постановка проблеми. Вивчення методологічного досвіду вчених попередніх поколінь є одним із важливих завдань сучасної літературознавчої історіографії, постколоніальної гуманітаристики загалом. До таких учених належить і відомий український дослідник, історик і теоретик літератури, президент УВАН (1948–1952) професор Леонід Білецький (1882–1955). Особливо актуальним видається тлумачення шевченкознавчої методології науковця, що розроблялася без тиску та цензури марксистсько-ленінської квазінауки.

Аналіз досліджень. На жаль, творча персоналія Л. Білецького залишається все ще малознаною українським дослідникам, а тому системне вивчення його спадщини ще попереду. Окремі спостереження про життя і творчість цього вченого можна знайти у працях С. Андрусів, М. Ільницького, М. Мандрики, В. Мацька, В. Просалової, Б. Романенчука та ін. Про методологію трактування творів Т. Шевченка у працях Л. Білецького детальніше згадується лише у дисертації Марії Лупак («Шевченкознавство української діаспори (1945–1990): христологічний аспект» (2019)), і то переважно у христологічному ракурсі. Загалом же структура шевченкознавчої герменевтики діаспорного вченого, її типологічні риси не ставали окремою темою для досліджень у сучасному українському літературознавстві.

Мета статті – окреслити у пропедевтичному плані основні елементи шевченкознавчої герменевтики Леоніда Білецького. Ці важливі методологічні аспекти інтерпретаційного досвіду вченого осягаються через застосування герменевтичного методу, а також структурального, компаративістичного, постколоніалістичного та націоекзистенціального підходів. Основним матеріалом є найбільш теоретично репрезентативний другий

том «Кобзаря» Т. Шевченка, упорядкований і відредагований Л. Білецьким.

Виклад основного матеріалу. Другий том «Кобзаря» Тараса Шевченка, що побачив світ у вінніпезькому видавництві «Тризуб» у 1952 р., став органічним продовженням герменевтичного задуму головного редактора цього унікального чотири томного видання професора Леоніда Білецького. Хронологічно він охоплює період життя і твори генія від першої поїздки в Україну у 1843 р. до арешту в 1847-му.

Розпочинається том короткою редакційною передмовою, зверненою до діаспорних читачів і потенційних передплатників. У ній акцентується передусім на вміщених нижче політичних творах, «у яких геній Шевченка у всю велич національного пророка й учителя розправив свої крила, заворожив красою і глибиною свого слова своїх сучасників, показав путь до національної правди і навіки підніс ідею повного державного, національного і культурного відродження України», показав «ідею свободи української людини й української нації» (Шевченко, 1952: 7–8). Водночас редакція наголошувала на тому факті, що автор коментарів «пішов новими шляхами критичного думання і розуміння духовних шукань Шевченка» і застерігала від тих критиків, котрі, не зрозумівши інтерпретаційного новаторства, виявленого у першому томі, «завертають своїми порадами на старі шляхи традиційного думання» (Шевченко, 1952: 8).

Архітектоніка тому, що охоплює текстуальний блок (твори Т. Шевченка 1943–47 рр.), аналітичний блок (студії Л. Білецького) та текстологічний блок (редакторські коментарі до творів), дає можливість читачеві зримо, графічно побачити розвиток «критичного думання» Л. Білецького. Видання відкривається великою (на тридцять

сторінок) синтетичною статтею «Т. Шевченко й Україна», в котрій осмислюється основна концептуальна проблема Кобзаря – взаємопереплетеність долі окремої людини із долею народу та Батьківщини, а також висвітлюються основні націософські питання творчості Т. Шевченка взагалі та пропонуються відповідні їм герменевтичні ракурси осмислення. Окреслення цих інтерпретаційних ракурсів, за задумом редактора, повинно було уможливити читачам адекватне розуміння подальших творів. Першим із цих творів уміщено поему «Безталанний» (у майстерному перекладі з російської Олекси Стефановича), яка в сучасній шевченкознавчій традиції поймається як «Тризна». Поему випереджає редакторська передмова, після твору вміщено ґрунтовне, майже двадцятисторінкове тлумачення.

Основний обсяг тому (223 сторінки із 468) займає збірка «Три літа»: передмова до неї, двадцять два твори та витлумачувальні статті. Окремо редактор публікує й аналізує поему «Єретик», а також передмову та три твори (й відповідні їм студії), що мали увійти до другого «Кобзаря» (1847), – балади «Лілея», «Русалка», поема «Осика» (пізніша назва – «Відьма»). Майже сто сторінок видання займають ретельні редакторські пояснення (коментарі) до кожного твору. Як і в першому томі, твори подаються у первісному варіанті, без подальших редагувань і виправлень.

Хоча у статтях панує есеїстичний стиль із деякими публіцистичними відступами, все ж загальний підхід редактора, доктора філологічних наук, відомого теоретика та історика української літератури до аналізу художніх творів переважно академічний, базований на низці апробованих літературознавчих методів. Наприклад, дослідник знає і майстерно використовує біографізм, культурно-історичний метод, компаративізм, духовно-історичний підхід, формально-естетичний аналіз та ін. Цікаво виділяється у низці прочитань і часте звернення до класичного у метадискурсі ХІХ ст. й наново актуалізованого у ХХ-му міфологічного підходу. На відміну від деяких пізніших прочитань спадщини Кобзаря, автори котрих не лише сумнівно ототожили літературу та міф, вибудувавши на цьому мало переконливий образ Шевченка-«міфотворця», «упира» чи «шамана», а й чомусь забули послатися на шевченкознавчі праці Л. Білецького як свого прямого попередника (Іванишин, 2001), редактор вельми коректно, методологічно виправдано застосовує міфокритичні концепти й висновує відповідні їм гіпотези. Прикладом такого аналізування може бути переконання дослідника, що суть історич-

них подій для Т. Шевченка містилася «в глибинах надприродного Божого закону й Божого права», а з іншого боку – «в глибинах передісторичних і міфічних устремлінь його (українського народу. – П. І., В. К.) духу... до власної свободи» (Шевченко, 1952: 28). Іншим прикладом ефективного використання міфокритичного тлумачення може бути змістовий аналіз поеми «Наймичка» із виявленням глибокого діалогу із фольклорною традицією на тематичному рівні. Дослідник говорить про наявність двох тем у творі: перша базується на легенді про невпізнану матір-грішницю, що добровільно покутує свій гріх як наймичка і нянька, а друга – на казці про бездітних діда й бабу, яким Бог за праведність посилає прийомного сина (Шевченко, 1952: 209–210). Ще одним зразком є і семантико-символічна інтерпретація Холодного Яру в однойменному творі як глибокого «ірреального духовного символу» свободи, що розкриває «первень... міфологічно-релігійної душі народу», схоже до могил, Чигирини чи Запорозької Січі в інших поезіях (Шевченко, 1952: 283, 285).

Однак основними інтерпретаційними підходами, синтезованими в межах методологічної бази практично всіх студій дослідника, стали класична герменевтика, націософія (націоцентризм) і христологія. Христологічний метод розуміється дослідником літературознавчо – як тлумачення художніх явищ і закономірностей із позицій християнської духовності. Підхід цей повною мірою був апробований ученим у попередній шевченкознавчій монографії «Віруючий Шевченко» (Вінніпег, 1949). У Л. Білецького йшлося про інтерпретацію шевченківського універсуму з позицій органічної для художнього мислення Кобзаря «Христової правди» (Шевченко, 1952: 224). Це дозволяє дослідникові глибоко збагнути, наприклад, провідну ідею поеми «Безталанний» («Тризна»): «В службі народів ховається і служба Богові. Шлях до Бога [лежить] через визвольну працю для народу і його свободу» (Шевченко, 1952: 75).

У такий спосіб христологія тісно пов'язується із націософією (націоцентризмом чи національно-екзистенціальною методологією в термінології В. Іванишина) як тлумаченням художньої дійсності з позицій класичної філософії національної ідеї, спрямованої на осмислення і захист буття нації. Суголосність із ментальністю Т. Шевченка проявлялася у використанні дослідником націоцентричних моделей інтерпретації: філософії національної ідеї, теорії національної ідентичності чи націології (не випадково одна із структурних частин статті «Т. Шевченко й Україна»

називається «Націологія Шевченка» (Шевченко, 1952: 27)), антиколоніалізму, філософії націоналізму (наприклад, ідей Д. Донцова), етнопсихології та ін. У сенсі прямого вираження націонацентричних ідей важливою стає передмова до другого «Кобзаря», в котрій Л. Білецький виявляє цілу програму – систему «завдань свідомого українця-патріота, письменника і вченого» в межах восьми пунктів: 1) цінувати мову свого народу і писати нею свої твори; 2) цінувати фольклорні твори рідного народу; 3) не зважати на тенденційну критику росіян; 4) щоб писати, письменникові треба пізнати народне життя і самому стати людиною «в найвищому духовно-моральному розумінні»; 5) проблема національного маргіналізму письменників (Гоголя, Вальтера Скотта), котрі «себе одцуралися»; 6) критика відчуженого від рідного народу та його мови українського панства; 7) пересторога перед національною зрадою українських письменників (щоб не «проміняли рідну-добру матір на п'яницю непотребную»); 8) заклик не тужити і сумувати, а «розумно працювати на добро матері нашої, безталанної України» (Шевченко, 1952: 446–447).

Однак обидва ці методи – і христологія, і націоналізм – поєднуються в науковому мисленні редактора із герменевтикою як теорією тлумачення художньо вираженого сенсу (чи істини) національного буття, витворюючи *національно-христологічну герменевтичну* матрицю пізнання. Саме тому Л. Білецький чітко проголошує свою інтерпретаційну настанову на «вдумливе заглиблення до творів Шевченка», «у саму суть витворених ним поетичних образів, ідей», щоб перетворити «нашу стихійну любов» «у свідоме зрозуміння всієї таємниці його глибокого впливу на нашу душу», щоб вийти «до безмежної глибини... національної й мистецької сили й духовності» (Шевченко, 1952: 10). Так проявляється методологічна конгеніальність дослідника не лише із національно-екзистенціальним мисленням самого Т. Шевченка, а й із націософськими концепціями інших герменевтів. Наприклад, із теорією про «сповненість і керованість» індивіда національними цілями, переживаннями та спогадами у Вільгельма Дільтея (Дильтей, 2004: 337–343), із уявленнями Мартіна Гайдеггера про поезію як «джерело звершено-історичного тут-буття народу», в котрій кожному народові «передзакарбовані поняття про його сутність» (Хайдеггер, 1987: 311, 308), зі спостереженнями Ганса-Георга Гадамера про історико-національну детермінованість будь-якого передзнання (тезаурусу): «Дійсно, не історія нам належить, а ми

належимо історії. Задовго до того, як ми почнемо осягати самі себе в акті рефлексії, ми з цілковитою самоочевидністю осягаємо самих себе як члени родини, суспільства і держави, серед яких ми живемо» (Гадамер, 2000: 257).

В ефективності авторської національно-христологічної герменевтики та майстерності її застосування можна переконатися, прочитуючи різні інтерпретаційні частини тому. Однак найбільш виразно ця ефективність озивається до читача в синтетичній студії «Т. Шевченко й Україна», що виконує функцію вступної статті та водночас дає певні узагальнення стосовно поезії Кобзаря як могутнього націотворчого дискурсу. Україну – Батьківщину – дослідник розглядає не лише як цілісність українського народу й української землі, не лише як найосновнішу проблему життя і творчості Т. Шевченка, а й суто герменевтично, глибоко буттєво-історично – як основну мету (сенс) «всього творчого життя поета»: «Українське питання Шевченко поставив у своїх творах так глибоко і так всеохоплююче, як ще ніхто до нього не ставив. А вирішуючи українське питання для себе, Шевченко для нас усіх визначив і свою роль: то як будителя українського національного духу і свідомості, то як речника українського народу, то як учителя, що навчає дітей любити свою Батьківщину понад усе, то як пророка, що перестерігає народ перед злими чинами й показує ту єдину путь, що веде Націю до її повного визволення й відродження, то як духовного провідника українського народу, національного Месії, що веде Націю до великої визвольної мети і кладе життя своє на те, щоб його народ із невільника став господарем своєї рідної землі й обранцем на те діло, яке визначив йому Бог» (Шевченко, 1952: 9).

Дослідник постійно скеровує читача до осмислення «внутрішнього сенсу» української історії в Шевченка, до усвідомлення, що Україна й її історична доля – дві найосновніші теми у творчості Кобзаря, до «ідеї повної національно-державної незалежності України», до масштабної національно-визвольної боротьби, до концепції повного перевиховання народу, щоб він «із невільника став козаком» та ін., зрештою, до розуміння структури героїчної постаті самого Шевченка та його ліричного протагоніста: як особи поета-генія, як поєднання особистої долі поета з долею України і як національного покликання («служби») (Шевченко, 1952: 10–23).

Одним із найважливіших герменевтичних спостережень стає виявлення «історіософічного сенсу» національної екзистенції. Звідси важливим стає виявлення двох планів української

визвольної боротьби у Т. Шевченка: 1) план «реальної історії України» та 2) план ірреальної, провіденційної, «небесної історії України». Цей другий план охоплює Боже призначення України «виконати в вищій сенсі діло, на яке український народ був Богом вибраний». Ця релігійно-месіанська концепція доповнюється ще й потужним фольклористичним чинником – власною міфологією українського народу, його «неписаною історією»: «Шевченко збagnув найосновнішу суть української національно-історичної дійсності, визначивши глибокий зв'язок людини з історією народу, зв'язок її долі з потойбічністю історичних сил Нації». Так умотивовується значуще самоокреслення Шевченка як «синтетичної постаті українського співця-кобзаря, носія народної історичної традиції і його душі». Як вважає Л. Білецький, Шевченком у національний спосіб визначається й сенс буття людини: «Кожна людина Нації має жити долею її і їй присвятити все своє життя». Тому, творячи поезію як «містерію України», з'єднуючи світ дійсний із світом потойбічним, Кобзар великої ролі надав постатям провідників нації, чиї конструктивні та деструктивні дії визначають вільне чи підневільне майбутнє народу (Шевченко, 1952: 27–30, 32).

Однак синтетичні студії не вичерпують поняття результативності методу Л. Білецького. Про це свідчать статті, присвячені окремим творам. Наприклад, опертя наукового мислення на містких герменевтичних принципах дозволяє дослідникові запропонувати й оригінальне смислове прочитання такого складного для тлумачення твору, як політична поема-містерія «Великий льох». Герменевт доводить, що у цьому творі Шевченко екстраполює свої політичні погляди із плану реально-історичного у план трансцендентний (потойбічний) – історіософський і релігійний. Тому центральний образ поеми – Богданові льохи, – взятий із народних легенд, отримує імпліцитне смислове навантаження, що надає поемі містеріального значення: йдеться ж бо не про заховані матеріальні карби, а про скарби духовні, про «невичерпані козацькі сили», під впливом яких «Україна би встала, відродилась і почала б нове життя щасливе» (Шевченко, 1952: 262–263).

Звідси дослідник розтлумачує низку глибоких національних смислів, часто у формі імперативів, закодovаних у поемі. Один із них стосується закорінення в національне буття політичного мислення: «Поки українські політики не зрозуміють усього сенсу буття української нації, що так тісно сполучене із буттям її абсолютного духа, що йде по лінії розвитку суто народної істо-

рії, суто народних визвольних змагань до зовсім незалежного від Москви, і від Польщі, державного життя, – доти Україна все буде підлегла примхам окремих політиків і не визволиться із неволі ніколи» (Шевченко, 1952: 263). Інша смислова ідея стосується національної держави як «морального розуму нації» та водночас як надприродного твору – «відбитку Божої ідеї», «вічної ідеї Божого розуму». Тому найбільше завдання кожної нації – «створити державу, себто моральний світ національної свободи й духовної незалежності» (Шевченко, 1952: 264).

Інші герменевтичні ідеї поеми стосуються осмислення буття провідника-злочинця (котрий «знищив державу»), сенсу національної зради в історичному аспекті, ідеї визволення України, «двох первнів української нації», основної трагедії України та ін. Однак основний сенс містерії стосується центральної події твору – народження українського національного Месії, котрий Л. Білецький пов'язує із першим Іваном («українським Діонісом») й узагальнює таким чином: «Містерія змальовує народження і страждання месії, що проходить через темне і сліпе буття і втілюється в постаті людини, що має служити народові й виконати ту місію, яку довірив йому Бог» (Шевченко, 1952: 277).

Неважко помітити, що герменевтична структура Л. Білецького відображає смислову структуру поезії самого Т. Шевченка, виражену передусім фундаментальними екзистенціалами (Іванишин, 2008) Бога, Батьківщини (України) та свободи, а також доповнену концептами національної держави, «національної ідеології», патріотизму як почуття й націоналізму як світогляду, національного імперативу, української вільної людини (найчастіше в образі «козака»), історіософії, національно-релігійного месіанізму, поета-кобзаря, нації як кровно-духовної спільноти та ін. Схоже осмислення так чи інакше перегукується із шевченкознавчими концепціями (не завжди герменевтично конкретизованими) М. Костомарова, П. Куліша, О. Кониського, Б. Грінченка, І. Франка, С. Єфремова, С. Смаль-Стоцького, Д. Донцова, Ю. Вассіяна, Є. Маланюка, Ю. Бойка та ін.

Очевидна продуктивність герменевтичної теорії Л. Білецького у сфері шевченкознавства не виключає й певних непродуманостей на рівні практичного застосування. Так, наприклад, певною мірою звужує інтерпретаційні можливості надто часте ототожнення ліричного протагоніста з емпіричним автором; не завжди вмотивовано виглядають деякі міфологічні паралелі (образ матері у «Великому льохові» відсилає лише до

Персефони); окремі твори потребують більш різнопланового та поглибленого тлумачення («Гоголю», «Три літа», «Як умру, то поховайте...») та ін.

Висновки. Таким чином, другий том «Кобзаря» доводить вагомість наукового підходу вченого, його конгеніальність художньому мисленню самого Т. Шевченка. Це надає шевченкознавчим студіям і коментарям дослідника теоретичної глибини й переконливості. Підтвердженням цьому, безумовно, є й підсумкова синтетична розвідка «Т. Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство», котра показує поета як натхненника та генератора ідей братства. Загалом, націософсько-христоло-

гічна інтерпретаційна стратегія науковця потребує глибших тлумачень і вивірянь, зокрема в межах інших томів чотири томного видання «Кобзаря» Т. Шевченка та інших шевченкознавчих праць Л. Білецького. Однак навіть пропедевтично окреслена на основі другого тому методологічна матриця спонукає до такого висновку. За глибиною думки та широтою охопленого матеріалу цей герменевтичний підхід, котрий синтезує як провідні методологічні ідеї націософію та христологію, залишається помітним явищем на тлі попередніх і наступних шевченкознавчих праць, зберігаючи свою наукову актуальність і ґрунтовність і в XXI ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гадамер Г.-Г. Истина і метод / пер. з нім. Київ : Юніверс, 2000. Т. 1. 464 с.
2. Дильтей В. План продолжения к построению исторического мира в науках о духе. *Собрание сочинений* : в 6 т. / под. ред. А. В. Михайлова и Н. С. Плотникова. Т. 3. Построение исторического мира в науках о духе / пер. с нем. под ред. В. А. Куренного. Москва : Три квадрата, 2004. С. 237–347.
3. Іванишин П. Вульгарний «неоміфологізм»: від інтерпретації до фальсифікації Т. Шевченка. Дрогобич : ВФ «Відродження», 2001. 174 с.
4. Іванишин П. В. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко : монографія. Київ : Академвидав, 2008. 392 с.
5. Хайдеггер М. Исток художественного творения. *Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. Трактаты, статьи, эссе*. Москва : Издательство Московского университета, 1987. С. 264–312.
6. Шевченко Т. Кобзар / ред., статті й пояснення Леоніда Білецького : у 4 т. Вінніпег : Тризуб, 1952. Т. 2. 467 с.

REFERENCES

1. Gadamer H.-G. *Istyna i metod*. [Truth and Method]. Per. z nim. Kyiv: Yunivers, 2000. V. 1. 464 p. [in Ukrainian].
2. Diltei V. Plan prodolzhenia k postroienniu istoricheskoho mira v naukah o duhie. [Plan of Continuation to the Construction of Historical World in Sciences about the Spirit]. *Sobranie sochinenii*. V 6 t. Pod. red. A. V. Mihailova i N. S. Plotnikova. T. 3. Postroiennii istoricheskava mira v naukah o duhie / Per. s niem. pod red. V. A. Kuriennoho. Moskva: Three squares, 2004. P. 237–347. [in Russian].
3. Ivanyshyn P. Vulharnyi “neomifologism”: vid interpretatsii do falsyfikatsii T. Shevchenka. [Vulgar “neomyphologism”: from Interpretation to Falsification of T. Shevchenko]. Drohobych: VF “Vidrodzhennia”, 2001. 174 p. [in Ukrainian].
4. Ivanyshyn P. V. Natsionalnyi sposib rozuminnia v poezii T. Shevchenka, Ye. Malaniuka, L. Kostenko: monohrafiia. [The National Way of Understanding in Poetry of T. Shevchenko, Ye. Malaniuk, L. Kostenko: Monograph]. Kyiv: Akademvydav, 2008. 392 p. [in Ukrainian].
5. Haidegger M. Istok hudozhestvennoho tvorennia. [The Source of Artistic Creation]. *Zarubezhnaia estetika i teoriia literatury XIX–XX vv. Traktaty, stati, esse*. Moskva: Publishing House of Moscow University, 1987. P. 264–312. [in Russian].
6. Shevchenko T. Kobzar. [Kobzar] / Red., statii y poiasnennia Leonida Biletskoho : u 4 t. Vinnipeg: Tryzub, 1952. T. 2. 467 p. [in Ukrainian].